

Phylogenetic Species Concept // Species Concepts and Phylogenetic Theory: A Debate / Ed. by Q. D. Wheeler, R. Meier. – New York: Columbia University Press, 2000. – Pp. 179–184. 13. Platnick N. I., Wheeler Q. D. A Defense of the Phylogenetic Species Concept (sensu Wheeler and Platnick) // Species Concepts and Phylogenetic Theory: A Debate / Ed. by Q. D. Wheeler, R. Meier. – New York: Columbia University Press, 2000. – Pp. 185–197. 14. Simpson G. G. Principles of animal taxonomy. – New York: Columbia University Press, 1961. – 247 pp.

РЕЗЮМЕ

Я.Н. Данько. Биологическая концепция вида: преобладающая не значит правильная.

Так называемая «биологическая» концепция вида в прошлом столетии уверенно заняла позицию «стандартно» в теории эволюции. Это не значит, что она совершенна, или что у нее нет достойных альтернатив. Внимательный анализ показывает, что недостатков у «биологической» концепции вида значительно больше, чем достоинств.

Ключевые слова: биологическая концепция вида, реальность вида, вид как индивид.

SUMMARY

Ya. M. Danko. Biological species concept: dominant not meant right.

The so-called “biological species concept” in the last century confidently took the position of “standard” in the theory of evolution. It does not mean that it is perfect, or that it does not have worthy alternatives. Careful analysis shows that biological species concept has much more weaknesses than merits.

Key words: biological species concept, species reality, species as individual.

УДК 504.73:502.72(477.2)

К.К. Карпенко, А.П. Вакал, О.С. Родінка

ФІТОРІЗНОМАНІТТЯ ВОРОЖБЯНСЬКОГО ЛАНДШАФТНОГО ЗАКАЗНИКА (Сумська область, Україна)

*Наведена інформація про рослинність Ворожбянського ландшафтного заказника, про 497 видів із 287 родів, 89 родин, 6 класів, 5 відділів судинних рослин із його території, про 30 видів раритетних: 12 – занесені до Червоної книги України (*Lycopodium annotinum*, *Lilium martagon*, *Dracocephalum ruyschiana*, *Platanthera chlorantha*, *P. bifolia*, *Dactylorhiza fuchsii*, *D. incarnata*, *Epipactis helleborine*, *Listera ovata*, *Neottia nidus-avis*, *Tulipa quercetorum*, *Pulsatilla patens*), 18 – до Червоного списку Сумської області (*Lycopodium clavatum*, *Matteuccia struthiopteris*, *Dryopteris cristata*, *Carex limosa*, *C. hordeistichos*, *Antennaria dioica*, *Drosera rotundifolia*, *Polemonium caeruleum*, *Campanula cervicaria*, *Iris hungarica*, *Prunella grandiflora*, *Digitalis purpurea*, *Centaurea sumensis* та ін.). Угруповання *Nymphaea alba*, *N. candida*, *Nuphar lutea* занесені до Зеленої книги України.*

Ключові слова: рослинність, судинні рослини, раритетні види, заказник, Сумська область, Україна.

Ворожбянський ландшафтний заказник місцевого значення площею 2948,1 га оголошений рішенням тридцятої сесії п'ятого скликання Сумської обласної ради від 18.12.2008 р., згідно якого було приєднано 1720 га до території існуючого з 1979 року гідрологічного заказника місцевого значення «Ворожбянський» (1228,1 га) та змінено тип заповідного об'єкту з гідрологічного заказника на ландшафтний.

Ворожбянський ландшафтний заказник (далі Ворожбянський ЛЗК) розташований на території земельних угідь Низівської селищної ради (2484 га), Шпилівської сільської ради (68 га) Сумського району та Ворожбянської сільської ради (396,1 га) Лебединського р-ну Сумської області. Землекористувачами на його території є Сумський держлісгосп (1629 га), дочірнє підприємство Сумський агроліс ОКАП (2,6 га), Низівська селищна рада (88,4 га), Шпилівська сільська рада (68 га) Сумського р-ну, Лебединський держлісгосп (234 га), Лебединський агроліс (62,5 га), Ворожбянська сільська рада (99,6 га) Лебединського району.

За фізико-географічним районуванням України заказник знаходиться в межах території фізико-географічної області Сумський підвищений лісостеп [12], за фізико-географічним районуванням Сумського Придніпров'я [10] – Пселсько-Ворсклинського позальодовикового ландшафтного району Глухівсько-Сумського округу підвищеної сильно розчленованої лесової рівнини Середньоросійської підвищеної лісостепової провінції. Згідно геоботанічного районування України [5] це територія Лебединського підрайону Краснопільсько-Тростянецького геоботанічного району Сумського геоботанічного округу Середньоросійської лісостепової підпровінції Східноєвропейської провінції Європейсько-Сибірської лісостепової області, для природної рослинності якого характерні дубово-соснові ліси на терасах річок, дубові, липово-дубові та кленово-липово-дубові ліси, а також лучні степи. У тектонічному відношенні заказник розташований на південно-західному схилі Воронезького кристалічного масиву, з глибиною залягання кристалічного фундаменту Східно-Європейської платформи близько 1000–1200 м. Абсолютна висота досягає від 116 до 132 м над рівнем моря [1].

Ворожбянський ЛЗК знаходиться в долині р. Псел (у середній частині течії), включає русло річки, заплаву, першу надзаплавну терасу та частину другої надзаплавної тераси на лівобережжі. Ширина долини становить 4–6 км. Русло добре виражене, слабо розгалужене, звивисте, завширшки 20–25 м. У зв'язку з підпором води ГЕС швидкість течії невелика. Вода застоюється біля берегів, що сприяє утворенню дрібнозернистого мулу. Заплава переважно двостороння, на окремих ділянках долини – одностороння. Її ширина коливається від 1,5 км до 2–3 км. Поверхня заплави нерівна, місцями купинна, з старорічищами, озерцями-старицями. На першій надзаплавній терасі місцями трапляються невисокі підвищення (кучугури), зрідка невеличкі дюни. Досить поширені звивисті, розгалужені стічні западини. У центральній і східній частинах урочища Низівська дача трапляються замкнені западини площею до кількох га, рідше – понад 10 га, зайняті водоймами та болотами. У кварталах 43 і 50 розташоване Рибне озеро (32 га). У цілому на переважаючій території заказника домінує слабо хвиляста помірно зволожена місцевість.

Понад 90% (2689,7 га) площі заказника знаходиться під лісами, 6 % (176,8 га) – під луками, 2 % (58,4 га) – під болотами, 1 % – під чагарниками. 36,5 га території займають водойми (русло річки та озера).

Об'єкт дослідження: судинні рослини. **Предмет дослідження:** видове та ценотичне фіторізноманіття долини р. Псел на території Ворожбянського

ландшафтного заказника місцевого значення.

Методика дослідження: 1) аналіз опублікованих матеріалів про видове та ценотичне фіторізноманіття досліджуваної території; 2) власні польові дослідження за загальноприйнятими методиками (з використанням маршрутно-діагностичного методу); 3) камеральна обробка матеріалів дослідження.

Польові дослідження нами проводились як спорадично (1970 – 2009 рр.), так і планово – в системі виконання наукових проектів і госпдоговірних тем на замовлення Держуправління охорони навколишнього природного середовища в Сумській області. Так, влітку 1993 року була виконана госпдоговірна тема «Вивчення рослин і тварин, занесених до Червоної книги України, та розробка рекомендацій щодо їх охорони на території Сумського району Сумської області» (виконавці – К.К. Карпенко, В.А. Вакал, М.П. Книш), у технічні завдання якої було включено й вивчення та написання характеристики рослинності Ворожбянського гідрологічного заказника (далі Ворожбянський ГЗК). Фіторізноманіття всієї території нинішнього ландшафтного заказника досліджувалось протягом 2000–2001 рр. при виконанні госпдоговірної теми «Поширення рослин і тварин, занесених до Червоної книги України, та регіонально рідкісних і зникаючих у басейні річки Псел у межах території Сумського й Краснопільського районів Сумської області» (виконавці – К.К. Карпенко, О.С. Родінка, А.П. Вакал, В.А. Ковтун і ін.). О.С. Родінка в 1997–1998 рр. досліджував фіторізноманіття Ворожбянського гідрологічного заказника як один із виконавців проекту «Заказник – міф і реальність» у зв'язку з отриманим грантом Міжнародного Фонду Дикої Природи – WWF (керівник проекту – Р.В. Бабко). К.К. Карпенко, А.П. Вакал, О.С. Родінка є співавторами «Наукової характеристики території проєктованого розширення меж ландшафтного заказника місцевого значення «Ворожбянський», переданої в 2008 році Держуправлінню охорони навколишнього природного середовища в Сумській області.

Результати дослідження та їх обговорення. Перше друковане повідомлення про судинні рослини із території нинішнього Ворожбянського ЛЗК з'явилося у 1914 р. Це була стаття К.М. Залеського «Первые сведения о флоре Сумского уезда Харьковской губернии» [7], де автор наводить 32 види, виявлені ним 22 та 23 червня 1913 року під час ботанічного обстеження Низівського бору. Список включав такі раритетні види як лілія лісова, гніздівка звичайна, любка зеленоквіткова, нині занесені до Червоної книги України [25], яловець звичайний, волошка сумська, дзвоники оленячі, котячі лапки дводомні, занесені тепер до Червоного списку рослин Сумської області [20], а також деякі інші, зростаючі в Низівському бору види, зокрема орляк звичайний, хвощ зимуючий, віхалка гілляста, веснівка дволиста, костяниця, суниця лісова, перстач білий, чорниця, брусниця, підмаренник північний, зимолубка зонтична, грушанки круглолиста та мала, ортилія однобока тощо.

Пізніше у «Флорі УРСР» згадується про виявлення К.М. Залеським яловця звичайного [23], любки зеленоквіткової [24], чорниці та брусниці [25] у Низівському бору, Є.М. Лавренком і Г.І. Ширяєвим – любки зеленоквіткової [24] у лісах біля Низів, між Низами та Ворожбою, (це Низівський бір).

Місцезростання рідкісних видів у Низівському бору підтверджуються в 70-ті рр. XX ст. дослідженнями О.П. Мринського [12, 13].

Про чисті дубові ліси (з одноярусним монодомінантним деревостаном), які зростають на території Низівського лісництва (в урочищі Низівський бір), повідомляє Ю.Р. Шеляг-Сосонко в статті «Дубові ліси других терас річок лісостепової зони України» [27]. Автор відносить їх до ацидофільного варіанту дубових лісів, які сформувались на місці зведених суборів і відзначаються помітною участю в трав'яному покриві бореальних видів.

У кінці 50-х – на початку 60-х рр. XX сторіччя рослинність заплавних лук Псла в середній частині течії річки досліджував І.Н. Литвиненко. Ним було закладено декілька профілів для геоботанічних описів і в Сумському районі, в тому числі й поблизу Низів, проте конкретної інформації про зростаючі види на території нинішнього Ворожбянського ЛЗК в його публікаціях не наведено [11]. У гербарній колекції І.Н. Литвиненка також не збереглися зразки з даної території.

В опублікованих В.А. Ковтун у 1990 р. і 1994 р. статтях про рідкісні види рослин із околиць м. Суми [9, 10] наводиться для околиць Низів (для урочища Низівський бір) 24 види судинних рослин, виявлені нею в ці та попередні роки. Серед них – лілія лісова, гніздівка звичайна, любка дволиста, змієголовник Рюйша, занесені до Червоної книги України [26], плаун булавовидний, волошка сумська, гвоздика Ївги, синюха голуша, занесені до Червоного списку рослин Сумської області [20]. У 90-ті роки XX ст. флору судинних рослин Лівобережного Придніпров'я досліджувала О.М. Байрак, проте в опублікованому нею в 1997 р. «Конспекті флори Лівобережного Придніпров'я» [3] немає конкретних вказівок на знахідки будь-яких видів рослин на досліджуваній нами території. О.І. Прядко та іншими авторами у публікації 2001 року [18] повідомляється про зростання тюльпана дібровного у лісовому масиві біля смт. Низи, а також коручки чемерниковидної у Ворожбянському ГЗК. І.В. Гончаренко, досліджуючи протягом 1999–2002 рр. рослинність Північно-східного Лісостепу України, обстежував і територію нинішнього Ворожбянського ЛЗК. В опублікований ним список флори із 1160 видів судинних рослин безумовно увійшли й види, зростаючі на території даного заказника, але конкретних вказівок на це немає. Проте відомості про раритетні види Ворожбянського ЛЗК доповнені власними знахідками І.В. Гончаренка локусів лілії лісової, гніздівки звичайної, любки зеленоквіткової в урочищі Низівський бір і зозулиних сліз яйцеподібних у заплавних вільшняках біля с. Петренкове [6].

Всього в згаданих вище публікаціях інших дослідників було наведено для території Ворожбянського ЛЗК 53 види судинних рослин із 23 родин, 5 відділів, серед яких 15 раритетних (8 – занесені до Червоної книги України, 7 – до Червоного списку Сумської області).

У результаті проведеного нами дослідження встановлене зростання на території Ворожбянського ЛЗК 497 видів судинних рослин із 287 родів, 89 родин, 6 класів, 5 відділів (табл. 1).

Повний систематичний список виявлених видів представлений у таблиці 2. Список складений за системою, опублікованою у виданні «Vascular plants of Ukraine a nomenclatural checklist» [28]. У відповідності з ним дані латинські

назви таксонів і скорочення прізвищ авторів видів. У таблиці прийняті наступні умовні позначення: ** – види занесені до Червоної книги України, * – види занесені до Червоного списку Сумської області. У квадратних дужках вказані порядкові номери за списком літератури (доданим до даної статті) опублікованих праць, де був наведений вид.

Таблиця 1

Систематичний склад судинних рослин Ворожбянського ЛЗК

Таксони		Кількість		
Відділи	Класи	родин	родів	видів
Lycopodiophyta	Lycopodiopsida	1	1	2
Equisetophyta	Equisetopsida	1	1	5
Polypodiophyta	Polypodiopsida	5	7	9
Pinophyta	Pinopsida	2	2	2
Magnoliophyta		80	276	479
	Liliopsida	21	61	117
	Magnoliopsida	59	215	362
Разом: 5	6	89	287	497

Таблиця 2

Систематичний список видів судинних рослин Ворожбянського ландшафтного заказника місцевого значення

Таксони	
родина	вид
Відділ ПЛАУНОПОДІБНІ – LYCOPODIOPHYTA	
Lycopodiaceae – Плаунові	** <i>Lycopodium annotinum</i> L. – Плаун річний; * <i>L. clavatum</i> L. – П. булавовидний [9, 10].
Відділ ХВОЩЕПОДІБНІ – EUISETOPHYTA	
Equisetaceae – Хвощові	<i>Equisetum arvense</i> L. – Хвощ польовий; <i>E. fluviatile</i> L. – Х. річковий; <i>E. hiemale</i> L. – Х. зимуючий [7]; <i>E. palustre</i> L. – Х. болотний; <i>E. pratense</i> L. – Х. лучний.
Відділ ПАПОРОТЕПОДІБНІ – POLYPODIOPHYTA	
Athyriaceae – Безщитникові	<i>Athyrium filix-femina</i> (L.) Roth – Безщитник жіночий; <i>Cystopteris fragilis</i> (L.) Bernh. – Пухирник ламкий.
Dennstaedtiaceae – Денштедтієві	<i>Pteridium aquilinum</i> (L.) Kuhn – Орляк звичайний [7].
Dryopteridaceae – Щитникові	<i>Dryopteris carthusiana</i> (Vill.) H.P. Fuschs – Щитник шартрський; * <i>D. cristata</i> (L.) A. Gray – Щ. гребенястий [19]; <i>D. filix-mas</i> (L.) Schott – Щ. чоловічий.
Onocleaceae – Оноклеєві	* <i>Matteuccia struthiopteris</i> (L.) Tod. – Страусове перо звичайне.
Thelypteridaceae – Теліптерисові	* <i>Phegopteris connectilis</i> (Michx.) Watt – Фегоптерис з'єднуючий;
Відділ ГОЛОНАСІННІ – PINOPHYTA	
Pinaceae – Соснові	<i>Pinus sylvestris</i> L – Сосна звичайна [7].
Cupressaceae – Кипарисові	* <i>Juniperus communis</i> L. – Яловець звичайний [7, 12, 20, 23].
Відділ ПОКРИТОНАСІННІ – MAGNOLIOPHYTA	

Клас ОДНОДОЛЬНІ – LILIOPSIDA	
Alismataceae – Частухові	<i>Alisma plantago-aquatica</i> L. – Частуха подорожникова; <i>Sagittaria sagitifolia</i> L. – Стрілолист стрілолистий.
Alliaceae – Цибулеві	<i>Allium oleraceum</i> L. – Цибуля овочева; <i>A. waldsteinii</i> Don f. – Ц. Вальдштейна.
Araceae – Ароїдні	<i>Acorus calamus</i> L. – Лепеха звичайна;
Asparagaceae – Холодкові	<i>Asparagus officinalis</i> L. – Холодок лікарський.
Butomaceae – Сусакові	<i>Butomus umbellatus</i> L. – Сусак зонтичний.
Convallariaceae – Конвалієві	<i>Convallaria majalis</i> L. – Конвалія звичайна [7, 9, 10]; <i>Majanthemum bifolium</i> (L.) F.W. Schmidt – Веснівка дволиста [7]; <i>Polygonatum multiflorum</i> (L.) All. – Купина багатоквіткова; <i>P. odoratum</i> (Mill.) Druce – К. пахуча.
Cyperaceae – Осокові	<i>Blysmus compressus</i> (L.) Panz. ex Link – Блісмус стиснутий; <i>Carex acuta</i> L. – Осока гостра; <i>C. acutiformis</i> Ehrh. – О. гостровидна; <i>C. cespitosa</i> L. – О. дерниста; <i>C. cinerea</i> Pollich – О. попелясто-сіра; <i>C. elata</i> All. – О. висока; <i>C. flava</i> L. – О. жовта; <i>C. hirta</i> L. – О. шершава; * <i>C. hordeistichos</i> Vill. – О. ячменевидна [19]; <i>C. lachenalii</i> Schkuhr. (<i>C. leporina</i> L.) – О. заяча; <i>C. lasiocarpa</i> Ehrh. – О. волосистоплода; * <i>C. limosa</i> L. – О. багнова; <i>C. pallescens</i> L. – О. бліда; <i>C. muricata</i> L. – О. колючкувата; <i>C. nigra</i> (L.) Reichard – О. чорна; <i>C. pilosa</i> Scop. – О. волосиста; <i>C. praecox</i> Schreb. – О. рання; <i>C. pseudocyperus</i> L. – О. несправжньоосмикавцева; <i>C. riparia</i> Curtis – О. побережна; <i>C. rostrata</i> Stokes – О. здута; <i>C. spicata</i> Huds – О. колосиста; <i>C. vesicaria</i> L. – О. пухирчаста; <i>C. vulpina</i> L. – О. лисяча; <i>Scirpus lacustris</i> L. – Комиш озерний (Куга озерна), <i>S. sylvaticus</i> L. – Комиш лісовий.
Hyacinthaceae – Гіацинтові	<i>Scilla siberica</i> Haw. – Проліска сибірська.
Hydrocharitaceae – Жабурникові	<i>Elodea canadensis</i> Michx. – Елодея канадська; <i>Hydrocharis morsus-ranae</i> L. – Жабурник звичайний; <i>Stratiotes aloides</i> L. – Водяний різак алоеvidний.
Iridaceae – Півникові	* <i>Iris hungarica</i> Waldst. & Kit. – Півники угорські; <i>I. pseudacorus</i> L. – П. болотні.
Juncaceae – Ситникові	<i>Juncus bufonius</i> L. – Ситник жаб'ячий; <i>J. compressus</i> Jacq. – С. стиснутий; <i>J. conglomeratus</i> L. – С. скупчений; <i>J. inflexus</i> L. – С. пониклий; <i>Luzula campestris</i> (L.) DC. – Ожика рівнинна; <i>L. pilosa</i> (L.) Willd. – О. волосиста.
Juncaginaceae – Тризубцеві	<i>Triglochin palustre</i> L. – Тризубець болотний.
Lemnaceae – Ряскові	<i>Lemna minor</i> L. – Ряска мала; <i>L. trisulca</i> L. – Р. триборозенчаста; <i>Spirodela polyrrhiza</i> (L.) Schleid. – Спіродела багатокоренева; <i>Wolffia arrhiza</i> (L.) Horkel ex Wimmer – Вольфія безкоренева.
Liliaceae – Лілійні	<i>Anthericum ramosum</i> L. – Віхалка гілляста [7]; <i>Gagea lutea</i> (L.) Ker-Gawl. – Зірочки жовті; <i>G. minima</i> (L.) Ker-Gawl. – З. малі; ** <i>Lilium martagon</i> L. – Лілія лісова [6, 7, 10]; ** <i>Tulipa quercetorum</i> Klokov & Zoz – Тюльпан дібровний [18].
Melanthiaceae – Мелантієві	<i>Veratrum album</i> L. (<i>V. lobelianum</i> Bernh.). – Чемериця біла (Ч. Лобелієва).
Orchidaceae –	** <i>Dactylorhiza fuchsii</i> (Druce) Soó – Пальчатокорінник Фукса [19];

Зозулинцеві	** <i>D. incarnata</i> (L.) Soó – П. м'ясочервоний ; ** <i>Epipactis helleborine</i> (L.) Grantz – Коручка чемерниковидна [18]; ** <i>Listera ovata</i> (L.) R. Br. – Зозулині сльози яйцеподібні [6]; ** <i>Neottia nidus-avis</i> (L.) Rich. – Гніздівка звичайна [6, 7, 10, 18]; ** <i>Platanthera bifolia</i> (L.) Rich. – Любка дволиста [10]; ** <i>P. chlorantha</i> (Cust.) Reichb. – Любка зеленоквіткова [6, 7, 19, 24].
Роасеае – Злакові	<i>Agrostis capillaries</i> L. (<i>A. tenuis</i> Sibth.) – Мітлиця тонка; <i>A. gigantea</i> Roth – М. велетенська; <i>A. stolonifera</i> L. – М. повзуча; <i>A. vinealis</i> Scrib. – М. виноградникова; <i>Apera spica-venti</i> (L.) R. Beauv. – Метлюг звичайний; <i>Alopecurus aequalis</i> Sobol. – Китник рівний; <i>A. arundinaceus</i> Poir. – К. тростиновий; <i>A. geniculatus</i> L. – К. колінчастий; <i>A. pratensis</i> L. – К. лучний; <i>Anizantha tectorum</i> (L.) Nevski – Анізанта покривельна; <i>Anthoxanthum odoratum</i> L. – Пахуча трава звичайна; <i>Avenella flexuosa</i> (L.) Drejer (<i>Lerchenfeldia flexuosa</i> (L.) Schur. <i>Deschampsia flexuosa</i> (L.) Trin.) – Авенела звивиста (Лерхенфельдія звивиста. Щучник звивистий); <i>Beckmannia eruciformis</i> (L.) Host – Бекманія звичайна; <i>Briza media</i> L. – Трясучка середня; <i>Bromopsis benekenii</i> (Lange) Holub – Стоколос Бенекена; <i>B. inermis</i> (Leyss.) Holub – С. безостий; <i>B. riparia</i> (Rehman) Holub – С. прибережний; <i>Bromus hordeaceus</i> L. (<i>subsp. mollis</i> (L.) Hyl. (<i>Bromus mollis</i> L.)) – Бромус ячменевидний (Бромус м'який); <i>B. japonicus</i> Thunb. – Бромус японський; <i>Calamagrostis epigeios</i> (L.) Roth – Куничник наземний; <i>C. canescens</i> (Weber) Roth – К. сіпуватий; <i>Dactylis glomerata</i> L. – Грястиця збірна; <i>Deschampsia caespitosa</i> (L.) P. Beauv. – Щучник дернистий; <i>Elytrigia repens</i> (L.) Nevski – Пірій повзучий; <i>Festuca beckeri</i> (Hack.) Trautv. – Костриця Беккера; <i>F. orientalis</i> (Hack.) V. Krecz. – К. східна; <i>F. pratensis</i> Huds. – К. лучна; <i>F. rubra</i> L. – К. червона; <i>F. valesiaca</i> Gaudin – К. валіська; <i>Glyceria fluitans</i> (L.) R. Br. – Лепешняк плаваючий; <i>G. maxima</i> (C. Hartm.) Holmberg – Л. великий; <i>Lolium perenne</i> L. – Пажитниця багаторічна; <i>Melica nutans</i> L. – Перлівка поникла; <i>Milium effusum</i> L. – Просянка розлога; <i>Molinia caerulea</i> (L.) Moench – Молінія голуба; <i>Phleum pratense</i> L. – Тимофіївка лучна; <i>Phragmites australis</i> (Cav.) Trin. ex Steud. – Очерет звичайний; <i>Poa annua</i> L. – Тонконіг однорічний; <i>P. bulbosa</i> L. – Т. бульбастий; <i>P. compressa</i> L. – Т. стиснутий; <i>P. nemoralis</i> L. – Т. дібровний; <i>P. palustris</i> L. – Т. болотний; <i>P. pratensis</i> L. – Т. лучний; <i>P. sylvicola</i> Guss. – Т. лісовий; <i>Setaria glauca</i> (L.) P. Beauv. – Мишій сизий.
Potamogetonaceae – Рдесникові	<i>Potamogeton crispus</i> L. – Рдесник кучерявий; <i>P. natans</i> L. – Р. плаваючий; <i>P. pectinatus</i> L. – Р. гребінчастий; <i>P. perfoliatus</i> L. – Р. пронизанолистий.
Sparganiaceae – Їжачоголівкові	<i>Sparganium emersum</i> Rehman – Їжача голівка зринувши, <i>S. erectum</i> L. – Їжача голівка пряма.
Trilliaceae – Трилієві	<i>Paris quadrifolia</i> L. Вороняче око звичайне [7].
Typhaceae – Рогозові	<i>Typha angustifolia</i> L. – Рогіз вузьколистий; <i>T. latifolia</i> L. – Р. широколистий.
Клас ДВОДОЛЬНІ – MAGNOLIOPSIDA	
Aceraceae – Кленові	<i>Acer campestre</i> L. – Клен польовий; <i>A. negundo</i> L. – К. ясенелистий; <i>A. platanoides</i> L. К. гостролистий; <i>A. tataricum</i> L. – К. татарський.
Adoxaceae – Адоксові	<i>Adoxa moschatellina</i> L. – Адокса мускусна.
Ariaceae – Зонтичні	<i>Aegopodium podagraria</i> L. – Яглиця звичайна; <i>Angelica sylvestris</i> L. – Дудник лісовий; <i>Anthriscus sylvestris</i> (L.) Hoffm. – Буги́ла лісова; <i>Archangelica officinalis</i> Hoffm. – Дягель лікарський; <i>Carum carvi</i> L. –

	Кмин звичайний; <i>Chaerophyllum prescottii</i> DC. – Бутень Прескотта; <i>Daucus carota</i> L. – Морква дика; <i>Eryngium planum</i> L. – Миколайчики плоскі; <i>Falcaria vulgaris</i> Bernh. – Різак звичайний; <i>Heracleum sibiricum</i> L. – Борщівник сибірський; <i>Oenanthe aquatica</i> (L.) Poir. – Омег водяний; <i>Pastinaca sylvestris</i> Mill. – Пастернак дикий; <i>Peucedanum oreoselinum</i> (L.) Moench – Смовдь гірська [7]; <i>Pimpinella saxifraga</i> L. – Бедринаць ломикаменевий; <i>Sium latifolium</i> L. – Вех широколистий; <i>Torilis japonica</i> (Houtt.) DC. – Ториліс японський.
Aristolochiaceae – Хвилівникові	<i>Aristolochia clematitis</i> L. – Хвилівник звичайний; <i>Asarum europaeum</i> L. – Копитняк європейський.
Asclepiadaceae – Ластовневі	<i>Vincetoxicum hirundinaria</i> Medik. – Ластовень лікарський.
Asteraceae – Айстрові	<i>Achillea nobilis</i> L. – Деревій благородний; <i>A. submillefolium</i> Klovov & Krytzka – Д. майже звичайний; <i>*Antennaria dioica</i> (L.) Gaertn. – Котячі лапки дводомні [7]; <i>Arctium lappa</i> L. – Лопух справжній; <i>Artemisia absinthium</i> L. – Полін гіркий; <i>A. austriaca</i> Jacq. – П. австрійський; <i>A. campestris</i> L. – П. польовий; <i>A. vulgaris</i> L. – П. звичайний; <i>Bidens cernua</i> L. – Череда поникла; <i>B. tripartita</i> L. – Ч. трироздільна; <i>Carduus acanthoides</i> L. – Будяк акантовидний; <i>C. thoermeri</i> Weinm. – Будяк Термера; <i>Centaurea jacea</i> L. – Волошка лучна; <i>C. pseudomaculosa</i> Dobrosz. – В. несправжньоплямиста; <i>C. scabiosa</i> L. – В. скабіозовидна; <i>*C. sumensis</i> Kalen. – В. сумська [7, 9, 10, 20]; <i>Cichorium intybus</i> L. – Цикорій дикий; <i>Cirsium oleraceum</i> (L.) Scop. – О. городній; <i>C. rivulare</i> (Jacq.) All. – О. прибережний; <i>C. setosum</i> (Willd.) Besser. – О. щетинистий; <i>Conyza canadensis</i> (L.) Cronq. (<i>Erigeron canadensis</i> L.) – Злиночка канадська; <i>Crepis tectorum</i> L. – Скерета покрівельна; <i>Erigeron acris</i> L. – Злинка гостра; <i>Eupatorium cannabinum</i> L. – Сідач конопляний; <i>Gnaphalium sylvaticum</i> L. – Сухоцвіт лісовий; <i>G. uliginosum</i> L. – С. багновий; <i>Helichrysum arenarium</i> (L.) Moench – Цмин пісковий; <i>Inula britannica</i> L. – Оман британський; <i>Lactuca seriola</i> L. – Латук дикий; <i>Lapsana communis</i> L. – Празелень звичайна; <i>Leontodon autumnalis</i> L. – Любочки осінні; <i>L. danubialis</i> Jacq. – Любочки дунайські; <i>Lepidotheca suaveolens</i> (Pursh) Nutt. (<i>Chamomilla suaveolens</i> (Pursh) Nydb.; <i>Matricaria discoidea</i> DC.) – Лепідотека пахуча (Хамоміла запашна. Ромашка без'язичкова); <i>Leucanthemum vulgare</i> Lam. – Королиця звичайна; <i>Mycelis muralis</i> (L.) Dumort. – Міцеліс стінний; <i>Petasites hybridus</i> (L.) P. Gaertn., B. Mey. & Scherb. – Кремена гібридна; <i>Phalachloroma annuum</i> (L.) Dumort. (<i>Stenactis annua</i> Nees.) – Тонколучник однорічний (Стенактис однорічний); <i>Picris hieracioides</i> L. – Гіркуша нечуйвітрова; <i>Pilosella caespitosa</i> (Dumort.) P.D. Sell. & C. West (<i>Hieracium pratense</i> Tausch) – Пілозела дерниста (Нечуй-вітер лучний); <i>P. officinarum</i> F. Schult. & Sch. Bip. (<i>Hieracium pilosella</i> L.) – П. звичайна (Нечуй-вітер волохатенький); <i>Ptarmica salicifolia</i> (Besser) Serg. – Чихавка верболиста; <i>Senecio erucifolius</i> L. – Жовтозілля еруколисте; <i>S. jacobaea</i> L. – Жовтозілля Якова; <i>Solidago virgaurea</i> L. – Золотушник звичайний [9, 10]; <i>Sonchus arvensis</i> L. – Жовтий осот польовий; <i>Tanacetum vulgare</i> L. – Пижмо звичайне; <i>Taraxacum officinale</i> Wigg. aggr. – Кульбаба лікарська; <i>Tragopogon major</i> Jacq. – Козельці східні; <i>Tripleurospermum inodorum</i> (L.) Sch. Bip. – Триреберник непахучий; <i>Tussilago farfara</i> L. – Мати-й-мачуха звичайна; <i>Xanthium strumarium</i> L. – Нетреба звичайна.

Balsaminaceae – Бальзамінові	<i>Impatiens noli-tangere</i> L. – Розрив-трава звичайна; <i>I. parviflora</i> DC. Розрив-трава дрібноквіткова.
Berberidaceae – Барбарисові	<i>Berberis vulgaris</i> L. – Барбарис звичайний.
Betulaceae – Березові	<i>Alnus glutinosa</i> (L.) Gaertn. – Вільха клейка; <i>Betula pendula</i> Roth (<i>B. verrucosa</i> Ehrh.) – Береза повисла; <i>B. pubescens</i> Ehrh. – Береза пухнаста.
Boraginaceae – Шорстколисті	<i>Cynoglossum officinale</i> L. – Чорнокорінь лікарський; <i>Echium vulgare</i> L. – Синяк звичайний; <i>Myosotis laxa</i> Lehm. (<i>M. caespitosa</i> K.F. Schultz) – Незабудка пухка (Незабудка дерниста); <i>M. micrantha</i> Pall. ex Lehm. – Н. дрібноквіткова; <i>M. palustris</i> (L.) L. – Н. болотна; <i>Nonnea pulla</i> DC. – Куряча сліпота звичайна; <i>Pulmonaria obscura</i> Dumort – Медунка темна; <i>Symphytum officinale</i> L. – Живокіст лікарський.
Brassicaceae – Капустяні	<i>Alliaria petiolata</i> (Bieb.) Cavara & Grande – Кінський часник черешковий; <i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik. – Грицики звичайні; <i>Cardamine impatiens</i> L. – Жеруха недоторкана; <i>Deuscurania sophia</i> (L.) Webb ex Prantl – Кудрявець Софії; <i>Draba nemorosa</i> L. – Крупка дібровна; <i>Erophila verna</i> (L.) Besser. – Веснянка весняна; <i>Erysimum cheiranthoides</i> L. – Жовтушник лакфіолевидний; <i>Rorippa amphibia</i> (L.) Besser – Водяний хрін земноводний; <i>R. austriaca</i> (Crantz) Besser – Водяний хрін австрійський; <i>R. palustris</i> (L.) Besser – Водяний хрін болотяний; <i>R. sylvestris</i> (L.) Besser. – Водяний хрін лісовий; <i>Sisymbrium altissimum</i> L. – Сухоребрик високий; <i>S. loeselii</i> L. – Сухоребрик Льозеліїв.
Campanulaceae – Дзвоникові	* <i>Campanula cervicaria</i> L. – Дзвоники оленячі [7]; <i>C. glomerata</i> L. Дзвоники скупчені [9, 10]; <i>C. latifolia</i> L. – Дзвоники широколисті [10]; <i>P. patula</i> L. – Д. розлогі [9, 10]; <i>C. persicifolia</i> L. – Д. персиколісті [9, 10]; <i>C. rapunculoides</i> L.– Д. ріпчастовидні [9, 10]; <i>C. rapunculus</i> L. – Дзвоники ріпчасті [9, 10]; <i>C. sibirica</i> L. – Д. сибірські; <i>C. trachelium</i> L. – Д. кропиволисті [9]; <i>Jasione montana</i> L. – Агалик-трава гірська
Cannabinaceae – Коноплеві	<i>Humulus lupulus</i> L. – Хміль звичайний.
Caprifoliaceae – Жимолостеві	<i>Sambucus nigra</i> L. – Бузина чорна; <i>S. racemosa</i> L. – Б. червона; <i>Viburnum opulus</i> L. – Калина звичайна.
Caryophyllaceae – Гвоздичні	<i>Cerastium arvense</i> L. – Роговик польовий; <i>C. holosteoides</i> Fr. – Р. ланцетовидний; <i>Coronaria flos-cuculi</i> (L.) A. Br. – Коронарія зозуляча; <i>Cuscuta baccifer</i> L. – Дутень ягідний; <i>Dianthus deltoideus</i> L. – Гвоздика дельтовидна; * <i>D. eugeniae</i> Kleopov – Г. Ївги [9, 10]; <i>D. pineticola</i> Kleopov (<i>D. fischeri</i> Spreng.) – Гвоздика борова (Гвоздика Фішера); <i>D. squarrosus</i> Bieb. – Г. розчепірена; <i>Herniaria glabra</i> L. – Остудник голий; <i>Melandrium album</i> (Mill.) Garcke. – Куколиця біла; <i>Myosoton aquaticum</i> (L.) Moench. – Слабник водяний; <i>Oberna behen</i> (L.) Ikonn (<i>Silene vulgaris</i> (Moench) Garske) – Хлопавка звичайна (Смілка звичайна); <i>Sagina procumbens</i> L. – Моховинка лежача; <i>Saponaria officinalis</i> L. – Мильнянка лікарська [7]; <i>Scleranthus perennis</i> L. – Червець багаторічний; <i>Silene chlorantha</i> (Willd.) Ehrh. – Смілка зеленувата; <i>S. nutans</i> L. – С. поникла; <i>S. tatarica</i> (L.) Pers. – С. татарська; <i>Spergularia rubra</i> (L.) S. Presl. & C. Presl. – Стелюшок червоний; <i>Stellaria graminea</i> L. – Зірочник злаковидний; <i>S. holostea</i> L. – З. ланцетовидний; <i>S. media</i> (L.) Vill. – З. середній; <i>S. palustris</i> Retz. – З. болотний; <i>Steris viscaria</i>

	(L.) Raf. (<i>Viscaria vulgaris</i> Bernh.; <i>V. viscosa</i> Aschers.) – Стеріс віскарія (Віскарія звичайна; Віскарія клейка).
Celastraceae – Бруслинові	<i>Euonymus europaea</i> L. – Бруслина європейська; <i>E. verrucosa</i> Scop. – Б. бородавчаста.
Ceratophyllaceae – Куширові	<i>Ceratophyllum demersum</i> L. – Кушир темно-зелений.
Chenopodiaceae – Лободові	<i>Chenopodium glaucum</i> L. – Лобода сиза; <i>Ch. rubrum</i> L. – Л. червона; <i>Corispermum nitidulum</i> Kit. – Верблюдка блискученька; <i>Kochia laniflora</i> (S.G. Gmel.) Borbás – Віничка шерстисте.
Clusiaceae – Клузієві	<i>Hypericum perforatum</i> L. – Звіробій звичайний.
Convolvulaceae – Березкові	<i>Calystegia sepium</i> (L.) R. Br. – Плетуха звичайна; <i>Convolvulus arvensis</i> L. – Березка польова.
Cornaceae – Деренові	<i>Swida sanguinea</i> (L.) Opiz – Свидина кров'яна.
Corylaceae – Ліщинові	<i>Corylus avellana</i> L. – Ліщина звичайна.
Crassulaceae – Товстолисті	<i>Hylotelephium polonicum</i> (Blocki) Holub (<i>Sedum ruprechtii</i> (Jalas) Omelcz.) – Гілотелефіум польський (Очиток Рупрехта, О. звичайний, Заяча капуста звичайна), <i>Sedum acre</i> L. – Очиток їдкий; <i>Sempervivum ruthenicum</i> Schnittsp. & C.B.Lehm. – Молодило руське.
Dipsacaceae – Черсакові	<i>Knautia arvensis</i> (L.) Coult. – Сverbіжниця польова; <i>Scabiosa ochroleuca</i> L. – Скабіоза блідо-жовта.
Drozeraceae – Росичкові	* <i>Drosera rotundifolia</i> L. – Росичка круглолиста [20].
Ericaceae – Вересові	<i>Vaccinium myrtillus</i> L. – Чорниця [7, 25]; <i>V. vitis-idaea</i> L. – Брусниця [7, 25].
Euphorbiaceae – Молочайні	<i>Euphorbia cyparissias</i> L. – Молочай кипарисовидний; <i>Euphorbia kaleniczenkoi</i> Czern. – Молочай Калениченка; <i>E. virgata</i> Waldst. & Kit. (<i>E. virgultosa</i> Klokov) – М. лозний; <i>Mercurialis perennis</i> L. – Переліска багаторічна.
Fabaceae – Бобові	<i>Anthyllis macrocephala</i> Wender – Заяча конюшина багатоліста; <i>Astragalus glycyphyllos</i> L. – Астрагал солодколистий; <i>Chameocytisus ruthenicus</i> (Fisch. ex Wol.) Klásková – Зіновать руська; <i>Genista tinctoria</i> L. – Дрік фарбувальний; <i>Lathyrus pratensis</i> L. – Чина лучна; <i>L. sylvestris</i> L. – Ч. лісова; <i>L. vernus</i> L. – Ч. весняна; <i>Lotus ucrainicus</i> Klokov – Ляд-венець український; <i>Medicago falcata</i> L. aggr. – Люцерна серповидна; <i>M. lupulina</i> L. – Л. хмелевидна; <i>M. sativa</i> L. – Л. посівна; <i>Melilotus album</i> Medik. – Буркун білий; <i>M. officinalis</i> (L.) Pall. – Б. лікарський; <i>Onobrychis tanaitica</i> Spreng. – Еспарцет донський; <i>O. vicifolia</i> Scop. – Е. виколистий; <i>Ononis arvensis</i> L. – Вовчуг польовий; <i>Securigera varia</i> (L.) Lassen (<i>Coronilla varia</i> L.) – В'язіль барвистий; <i>Trifolium alpestre</i> L. – Конюшина альпійська; <i>T. arvense</i> L. – К. польова; <i>T. campestre</i> Schreb. – К. рівнинна; <i>T. hybridum</i> L. – К. гібридна; <i>T. medium</i> L. – К. середня; <i>T. montanum</i> L. – К. гірська; <i>T. pratense</i> L. – К. лучна; <i>T. repens</i> L. – К. повзуча (К. біла); <i>Vicia cracca</i> L. – Горошок мишачий; <i>V. sepium</i> L. – Г. плотовий; <i>V. tetrasperma</i> (L.) Schreb. – Г. чотиринасінний.
Fagaceae – Букові	<i>Quercus robur</i> L. – Дуб звичайний; <i>Q. rubra</i> L. (<i>Q. borealis</i> Michx) – Д. червоний (Д. північний).
Fumariaceae – Руткові	<i>Corydalis solida</i> (L.) Clairv. – Ряст ущільнений.
Gentianaceae –	<i>Centaureum erythraea</i> Rafn – Золототисячник звичайний.

Тирличеві	
Geraniaceae – Геранієві	<i>Geranium divaricatum</i> Ehrh. – Герань розчепірена; <i>G. palustre</i> L. – Г. болотна; <i>G. pratense</i> L. – Г. лучна; <i>G. robertianum</i> L. – Г. Робертова.
Grossulariaceae – Агрусові	<i>Ribes nigrum</i> L. – Смородина чорна.
Haloragaceae – Столисникові	<i>Myriophyllum spicatum</i> L. – Водопериця колосиста.
Hippuridaceae – Водянососонкові	<i>Hippuris lanceolata</i> Retz. – Водяна сосонка ланцетолиста.
Lamiaceae – Губоцвіті	<i>Acinor arvensis</i> Lam. – Щебрушка польова; <i>Ajuga genevensis</i> L. – Горлянка женецька; <i>Betonica officinalis</i> L. – Буквиця лікарська; <i>**Dracosephalum ruyschiana</i> L. – Змієголовник Рюйша [9, 20]; <i>Galeopsis bifida</i> Boenn. – Жабрій двонадрізаний; <i>Glechoma hederacea</i> L. – Розхідник звичайний; <i>G. hirsuta</i> Waldest. & Kit – Р. шорсткий; <i>Lamium maculatum</i> (L.) L. – Глуха кропива крапчаста; <i>L. purpureum</i> L. – Глуха кропива пурпурова; <i>Leonurus villosus</i> Desf. ex D'Urv. (<i>L. quinquelobatus</i> Gilib.) – Собача кропива волохата (Собача кропива п'ятилопатева); <i>Lycopus europaeus</i> L. – Вовконіг європейський; <i>L. exaltatus</i> L. f. – В. високий; <i>Mentha arvensis</i> L. – М'ята польова; <i>Origanum vulgare</i> L. – Материнка звичайна; <i>Phlomis tuberosa</i> L. – Залізник бульбастий; <i>*Prunella grandiflora</i> (L.) Scholl. – Суховершки великоквіткові [20]; <i>P. vulgaris</i> L. – С. звичайні; <i>Salvia nemorosa</i> L. – Шавлія дібровна; <i>S. pratensis</i> L. – Ш. лучна; <i>Scutellaria hastifolia</i> L. – Шоломниця списолиста; <i>Stachys palustris</i> L. – Чистець болотний; <i>S. recta</i> L. – Ч. прямий; <i>S. sylvatica</i> L. – Ч. лісовий; <i>Thymus marchalianus</i> Willd. – Чебрець Маршаллів
Loranthaceae – Ремнецвітникові	<i>Viscum album</i> L. – Омела біла.
Lythraceae – Плакунові	<i>Lythrum salicaria</i> L. – Плакун верболистий.
Menyanthaceae – Бобівникові	<i>Menyanthes trifoliata</i> L. – Бобівник трилистий.
Nymphaeaceae – Лататтеві	<i>*Nymphaea alba</i> L. – Латаття біле [9, 10, 20]; <i>*N. candida</i> C. Presl. – Л. сніжно-біле; <i>Nuphar lutea</i> (L.) Smith – Глечики жовті [9, 10].
Onagraceae – Онагрові	<i>Chamaerion angustifolium</i> (L.) Holub – Хамерій вузьколистий [7]; <i>Circaea lutetiana</i> L. – Цирцея звичайна; <i>Epilobium hirsutum</i> L. – Зніт шорсткий; <i>E. palustre</i> L. – З. болотний; <i>P. parviflorum</i> Schreb. – З. дрібноквітковий; <i>E. roseum</i> Schreb. – З. рожевий; <i>Oenothera biennis</i> L. – Енотера дворічна.
Rapaveraceae – Макові	<i>Chelidonium majus</i> L. – Чистотіл великий.
Plantaginaceae – Подорожникові	<i>Plantago lanceolata</i> L. – Подорожник ланцетолистий; <i>P. major</i> L. – П. великий; <i>P. media</i> L. – П. середній.
Polemoniaceae – Синюхові	<i>*Polemonium caeruleum</i> L. – Синюха голуба [9, 10].
Polygalaceae – Китяткові	<i>Polygala comosa</i> Schkuhr. – Китятки чубаті; <i>P. vulgaris</i> L. – К. звичайні.
Polygonaceae – Гречкові	<i>Persicaria amphibia</i> (L.) Delarbre (<i>Polygonum amphibium</i> L.) – Гірчак земноводний; <i>P. hydropiper</i> L. Delarbre (<i>Polygonum hydropiper</i> L.) – Гірчак водяний перець; <i>P. maculosa</i> S.F. Gray (<i>Polygonum persicaria</i> L.) – Г. плямистий (Гірчак почечуйний); <i>Polygonum aviculare</i> L. – Спориш звичайний; <i>Rumex acetosa</i> L. – Щавель кислий; <i>R. acetosella</i>

	L.– Щ. горобиний; <i>R. crispus</i> L. – Щ. кучерявий; <i>R. confertus</i> Willd. – Щ. кінський; <i>R. hydrolapathum</i> Huds. – Щ. прибережний; <i>R. sylvestris</i> (Lam) Wallr. – Щ. лісовий.
Primulaceae – Первоцвіті	<i>Hottonia palustris</i> L. – Плавушник болотний; <i>Lysimachia nummularia</i> L. – Вербозілля лучне; <i>L. vulgaris</i> L. – В. звичайне; <i>Naumburgia thyrsiflora</i> (L.) Rchb. – Кизляк китицецвітій; <i>Primula veris</i> L. – Первоцвіт весняний [9, 10].
Pyrolaceae – Грушанкові	<i>Chimaphila umbellata</i> (L.) W. Barton – Зимолюбка зонтична [7, 9, 10]; <i>Orthilia secunda</i> (L.) Home – Ортілія однобока [7]; <i>Pyrola minor</i> L. – Грушанка мала [7, 9, 10]; <i>P. rotundifolia</i> L. – Г. круглолиста [7].
Ranunculaceae – Жовтецеві	<i>Actaea spicata</i> L. – Воронець колосистий [9, 10]; <i>Batrachium gilbertii</i> V. Krecz. – Водяний жовтець Жілібера; <i>Caltha palustris</i> L. – Калюжниця болотна; <i>Ficaria verna</i> Huds. – Пшінка весняна; ** <i>Pulsatilla patens</i> (L.) Mill. (<i>Pulsatilla latifolia</i> Rupr.) – Сон розкритий (Сон широколистий); <i>Ranunculus acris</i> L. – Жовтець їдкий; <i>R. cassubicus</i> L. – Ж. кашубський [9, 10]; <i>R. flammula</i> L. – Ж. вогнистий; <i>R. ligula</i> L. – Ж. язиколістий; <i>R. polyanthemos</i> L. – Жовтець багатоквітковий; <i>R. pseudobulbosus</i> Schur – Жовтець неспоравжньобульбистий; <i>R. repens</i> L. – Ж. повзучий; <i>Thalictrum lucidum</i> L. – Рутвиця блискуча; <i>T. simplex</i> L. – Рутвиця проста
Rhamnaceae – Жостерові	<i>Frangula alnus</i> Mill. – Крушина ламка.
Rosaceae – Розові	<i>Agrimonia eupatoria</i> L. – Парило звичайне, <i>Crataegus curvisepala</i> Lindm – Глід кривочашечковий; <i>Fragaria vesca</i> L. – Суниця лісова [7]; <i>Filipendula denudata</i> (J. Presl) Fritsch – Гадючник оголений; <i>F. vulgaris</i> Moench – Г. звичайний; <i>F. ulmaria</i> (L.) Maxim. – Г. в'язолистий; <i>Geum rivale</i> L. – Гравілат річковий; <i>G. urbanum</i> L. – Г. міський; <i>Malus sylvestris</i> Mill. – Яблуня лісова; <i>Padus avium</i> Mill. – Черемха звичайна; <i>Potentilla alba</i> L. – Перстач білий [7, 10]; <i>P. anserina</i> L. – П. гусячий; <i>P. argentea</i> L. – П. сріблястий; <i>P. erecta</i> (L.) Raeusch. – П. прямостоячий (Калган); <i>P. neglecta</i> Baumg. – П. непомічений; <i>P. reptans</i> L. – П. повзучий; <i>Pyrus communis</i> L. – Груша звичайна; <i>Rosa canina</i> L. – Шипшина собача; <i>Rubus caesius</i> L. – Ожина сиза; <i>R. idaeus</i> L. – Малина; <i>R. saxatilis</i> L. – Костяниця [7]; <i>Sorbus aucuparia</i> L. – Горобина звичайна.
Rubiaceae – Маренові	<i>Asperula cynanthis</i> L. – Маренка рожева; <i>Galium album</i> Mill. – Підмаренник білий; <i>G. aparine</i> L. – П. чіпкий; <i>G. boreale</i> L. – П. північний [7]; <i>G. mollugo</i> L. – П. м'який; <i>G. odoratum</i> (L.) Scop. – П. запашний [7]; <i>G. palustre</i> L. – П. болотний; <i>G. physocarpum</i> Ledeb. – П. здуплодий; <i>G. rubioides</i> L. (<i>G. articulatum</i> Lam.) – П. членистий; <i>G. verum</i> L. – П. справжній; <i>G. uliginosum</i> L. – П. багновий.
Rutaceae – Рутіві	<i>Ptelea trifoliata</i> L. – Птелея трилиста
Salicaceae – Вербові	<i>Populus alba</i> L. – Тополя біла [7]; <i>P. canescens</i> (Aiton) Smith – Т. сірувата; <i>P. nigra</i> L. – Т. чорна. (Осокір) [7]; <i>P. tremula</i> L. – Осика [7]; <i>Salix alba</i> L. – Вербка біла; <i>S. aurita</i> L. – В. вушката; <i>S. caprea</i> L. – В. козяча; <i>S. cinerea</i> L. – В. попеляста; <i>S. fragilis</i> L. – В. ламка [7]; <i>S. pentandra</i> L. – В. п'ятитичинкова; <i>S. rosmarinifolia</i> L. – В. розмаринолиста; <i>S. viminalis</i> L. – В. прутковидна; <i>S. triandra</i> L. – В. тритичинкова
Saxifragaceae – Ломиикаменеві	<i>Chrysosplenium alternifolium</i> L. – Жовтяниця черговолиста.
Scrophulariaceae – Ранникові	* <i>Digitalis grandiflora</i> Mill. – Наперстянка великоцвіта; <i>Lathraea squamaria</i> L. – Петрів хрест лускатий; <i>Linaria vulgaris</i> Mill. – Льонок звичайний; <i>Melampyrum nemorosum</i> L. – Перестріч гайовий; <i>M. pratense</i> L. – П. лучний; <i>Odontites vulgaris</i> Moench – Кравник звичайний; <i>Rhinanthus</i>

	<i>minor</i> L. – Дзвінець малий; <i>Scrophularia nodosa</i> L. – Ранник вузлуватий; <i>Verbascum lychnitis</i> L. – Дивина борошниста; <i>V. nigrum</i> L. – Д. чорна; <i>V. phlomoides</i> L. – Д. лікарська; <i>Veronica anagalloides</i> Guss. – Вероніка грязьова; <i>V. beccabunga</i> L. – В. струмкова; <i>V. chamaedrys</i> L. – В. дібровна; <i>V. longifolia</i> L. – В. довголиста; <i>V. officinalis</i> L. – В. лікарська; <i>V. scutellata</i> L. – В. щиткова; <i>V. spicata</i> L. – В. колосиста; <i>V. teucrium</i> L. – В. широколиста.
Solanaceae – Пасльонові	<i>Solanum dulcamara</i> L. – Паслін солодко-гіркий.
Tiliaceae – Липові	<i>Tilia cordata</i> Mill. – Липа серцелиста.
Ulmaceae – В'язові	<i>Ulmus glabra</i> Huds. (<i>U. scabra</i> Mill.) – В'яз голий, або гірський; <i>U. laevis</i> Pall. – В. гладкий; <i>U. suberosa</i> Moench – В. корковий.
Urticaceae – Кропивові	<i>Urtica dioica</i> L. – Кропива дводомна; <i>U. galeopsifolia</i> Wierzb. ex Opiz – К. жабрійолиста; <i>U. urens</i> L. – К. жалка.
Valerianaceae – Валеріанові	<i>Valeriana officinalis</i> L. (<i>V. exaltata</i> Mikan f.) – Валеріана лікарська; <i>V. wolgensis</i> Kazak. (<i>V. nitida</i> Kreyer) – В. блискуча; <i>V. stolonifera</i> Czern. – В. пагононосна.
Violaceae – Фіалкові	<i>Viola ambigua</i> Waldst) & Kit. – Фіалка двозначна [9, 10]; <i>V. arvensis</i> Murray – Ф. польова; <i>V. canina</i> L. – Ф. собача; <i>V. hirta</i> L. – Фіалка шершава; <i>V. matutina</i> Klokov – Ф. ранкова; <i>V. mirabilis</i> L. – Ф. дивна; <i>V. montana</i> L. – Ф. гірська; <i>V. odorata</i> L. – Ф. запашна [9, 10].

18,31% виявлених видів (абсолютне число – 91) судинних рослин заказника відносяться до двох родин – Айстрові (51 вид; 10,26% флори) та Злакові (45 видів; 9,05%). У складі 10 провідних родин за кількістю виявлених видів знаходиться 53,92% усього видового складу (268 видів). До цих родин відносяться: Айстрові (51 вид), Злакові (45), Бобові (28), Осокові (25), Розові, Губоцвіті (по 24 види), Гвоздичні (22), Ранникові (19), Зонтичні (16), Жовтецеві (14 видів). Серед родів найбільшою кількістю видів представлені наступні: осока (22 види), верба, дзвоники (по 9 видів), вероніка, фіалка (по 8 видів), тонконіг (7 видів). Найбагатше видове різноманіття виявлене на луках (268 видів; 53,92% видового складу), за ними слідує листяні ліси та субори (відповідно – 155 і 114 видів).

Рослинність заказника згідно домінантної класифікації представлена п'ятьма типами – лісова, чагарникова, лучна, болотна, водна [2, 4, 17, 21, 27].

Лісова рослинність займає нешироку смугу притерасної заплави, першу та другу надзаплавні тераси долини Псла. Основний і найбільший лісовий масив – урочище Низівський бір. Він знаходиться на лівобережжі річки, де займає частину заплави з невеликими притерасними вільшняками, прирусловими смугами й колками тополевих лісових угруповань і біловербників, а також широку смугу першої й другої надзаплавних терас. Основна площа лісового урочища Низівський бір розташована на надзаплавних терасах долини річки, де досягає ширини від 1–2 до 4–5 км.

Лісова рослинність заказника представлена угрупованнями формацій сосни звичайної – *Pineta sylvestris* (субформації чисті соснові та дубово-соснові ліси, або субори), дуба звичайного – *Querceta roboris* (субформації чисті дубові, липово-дубові, кленово-липово-дубові ліси), берези бородавчастої – *Betuleta pendulae*, вільхи клейкої – *Alneta glutinosae*, тополі білої – *Populeta albae*, осики – *Populeta tremulae*, верби білої – *Saliceta albae*.

Серед лісів за зайнятими площами переважають чисті соснові ліси з моnodомінантним одноярусним деревостаном. Це різновікові насадження сосни – лісові культури, створені на місці зведених суборів, які колись панували тут на першій і другій надзаплавних терасах. Нині переважають сосняки злакові та різнотравні, збереглися також сосняки зеленомохові.

Соснові ліси представлені на території заказника такими угрупованнями: *Pinetum festucosum* *P. calamagrostidosum (epigeioris)*, *P. pleuroziosum*, *P. varioherboso-hylocomiosum*, *P. graminoso-hylocomiosum*. У соснових лісах зеленомохових. ярус мохів сформований плевроцієм Шребера, з крапліннями дикрану зморшкуватого. Серед мохів і різнотрав'я зустрічаються й рідкісні для лісостепової зони види, зокрема зимолубка зонтична, грушанки мала та круглолиста, ортілія однобока, плаун булавовидний тощо. У вологих і сирих місцезростаннях, поряд із сфагновими болотами, серед мохів трапляються невеликі локуси плауна колючого (кв. 43, 51 Низівського л-ва). Рідко (на кучугурах і дюнах) трапляються угруповання сухих сосняків *Pinetum cladinosum*, *P. graminoso-cladinosum*, де домінантна роль у надґрунтового покриві належить кладонії лісовій, костриці Беккера.

В окремих місцях урочища (кв. 42, 43 тощо) збереглися угруповання дубово-соснових лісів (суборів). Їх деревостан двохярусний (із сосни звичайної та дуба звичайного). Ярус чагарників утворюють ліщина, крушина ламка, бруслини бородавчаста та європейська, місцями – малина. Із чагарничків досить поширена костяниця. Зрідка трапляються ділянки з участю в чагарничковому ярусі чорниці та брусниці (кв. 43, 51 та ін.). Ярус трав'янистих рослин добре розвинений, типовий для суборів. Його основу створюють яглиця звичайна, зірочник лісовий, конвалія, копитняк європейський, суниця лісова, багато видів різнотрав'я. Нерідко трапляються угруповання дубово-соснових лісів орлякових. Субори представлені такими угрупованнями: *Querceto-Pinetum caricosum (pilosae)*, *Q.-P. pteridiosum (aquilae)*, *Q.-P. coryloso (avellanae)-pteridiosum-herbosum*, *Q.-P. coryloso (avellanae)-stellariosum (holosteae)*. У суборах виявлені такі рідкісні види: лілія лісова, любка зеленоквіткова, любка дволиста, наперстянка великоцвіта, суховершки великоквіткові, змієголовник Рюйша, дзвоники оленячі, волошка сумська тощо. Їх локуси малі за площею й малочисельні.

Ліси формації дуба звичайного в урочищі Низівський бір представлені здебільшого субформацією чистих дубових лісів, з одноярусним деревостаном із дуба звичайного. Зростають вони на другій надзаплавній терасі долини Псла. Ю.Р. Шеляг-Сосонко [27] відносить їх до ацидофільного варіанту чистих дубових лісів, стверджуючи, що вони є похідними від суборів, які домінували тут у минулому. На опідзолених ґрунтах чистих дубових лісів, крім типових дібровних видів трав'янистих рослин, зустрічаються також і характерні для суборів види. Тут, як і в суборах, часто трапляються великі ділянки заростей суниці лісової, локуси півників угорських, конвалії травневої, орляка звичайного тощо. Чисті дубові ліси на території лісництва представлені угрупованнями дубняків зірочникових, яглицевих,

волосистоосокових, різнотравних, орлякових (*Quercetum (roboris) aegopodiosum (podagrariae)*, *Q. caricosum (pilosae)*, *Q. stellariosum (holosteae)*). Із рідкісних видів у чистих дубових лісах виявлені тюльпан дібровний, гніздівка звичайна, півники угорські, наперстянка великоцвіта, лілія лісова.

У заплаві зростають липово-дубові та кленово-липово-дубові ліси, з двохярусним деревостаном, крушиною ламкою, ліщиною, свидиною кров'яною, бруслинами європейською та бородавчастою в підліску. Ці ліси представлені здебільшого такими угрупованнями: *Tilieto (cordatae) – Quercetum (roboris) aegopodiosum (podagrariae)*, *T.– Q. caricosum (pilosae)*, *T.– Q. stellariosum (holosteae)*, *T.– Q. coryloso (avellanae) – aegopodiosum (podagrariae)*, *Acereto-Tilieto-Quercetum aegopodiosum (podagrariae)*, *A.–T.– Q. asaroso-aegopodiosum*, *A.– T.– Q. urticoso-aegopodiosum*. У липово-дубових лісах виявлені рідкісні види – коручка чемерниковидна, гніздівка звичайна.

Березові ліси на території заказника є похідними. Приурочені вони здебільшого до понижених ділянок рельєфу з помірно зволженими та вологими умовами місцезростань. Їх деревостан із берези повислої, однажурний. Представлені вони угрупованнями *Betuletum calamagrostidosum (epigeioris)*, *B. molinoso (caeruleae)*, *B. pteridiosum (aquilini)*.

Вільхові ліси поширені на торф'янистих ґрунтах у вологих і сирих місцезростаннях замкнутих і стічних улоговин надзаплавних терас та притерасного зниження заплави. Деревостан їх із вільхи клейкої, однажурний. Ярус чагарників слабо розвинений, утворений здебільшого крушиною ламкою. Ярус трав'янистих рослин утворений різнотрав'ям (із переважанням гігро- та мезо-гігрофітів). У ньому широко розповсюджені дріоптерис шартський, теліптерис болотний тощо. Вільшняки в заказнику представлені здебільшого угрупованнями *Alnetum urticosum (galeopsifoliae)*, *A. urticosum (dioici)*, *A. filipendulosum (ulmariae)*.

По узліссях березняків і вільхових лісів (серед чагарників) зрідка трапляється синюха голуба. У вологому вільшняку виявлене місцезростання зозулиних сліз яйцеподібних. Обидва види мають охоронний статус.

У тополевих і вербових перелісках домінують ожина сиза та мезо-гігрофільне різнотрав'я. Для прируслової заплави характерні переліски (колки) із верби білої, тополі білої, осики та захисні смуги із тополі чорної.

Чагарникову рослинність у заплаві представляють угруповання верб попелястої – *Saliceta cinereae (Salicetum caricosum (acutae)*, *S. caricosum (acutiformis)*, *S. filipendulosum (ulmariae)* і ін.) та тритичинкової – *Saliceta triandrae (Salicetum agrostidosum (stoloniferae)*, *S. rubosum (caesi)*, *S. triandra-varioherbosa)*.

Лучна рослинність представлена угрупованнями лук заплавних і материкових (галявини та узлісся на першій і другій надзаплавних терасах Псла), які відносяться до класів формацій справжніх, болотистих і торф'янистих лук. Серед справжніх лук переважають угруповання формацій костриці лучної, мітлиці велетенської, тонконогу лучного, пирію повзучого тощо (*Festuceta pratensis*, *Agrostideta giganteae*, *Poeta pratensis*, *Elytrigiet*

repentis), серед торф'янистих – осок чорної (*Cariceta nigrae*), щучника дернистого (*Deschampsia caespitosa*), серед болотистих – осок гострої, гостровидної, пухирчастої, побережної, лепешняка великого (*Cariceta acutae*, *C. acutiformis*, *C. vesicariae*, *C. ripariae*, *Glycerieta maximae*). У лучних ценозах виявлене найбільше видове різноманіття. У складі їх травостоїв велику частку становить різнотрав'я. В угрупованнях лучної рослинності виявлені раритетні види, зокрема гвоздика Ївги (узлісся субору), палчаторкорінники м'ясочервоний і Фукса (вологі справжні й торф'яністі луки в заплаві), лікарські рослини (валеріана лікарська, вовчуг польовий, деревій майже звичайний, дягель лікарський, живокіст лікарський, звіробій звичайний, золототисячник звичайний, материнка звичайна, цмин пісковий тощо).

На території заказника поширені евтрофні трав'яні болота осокові (*Cariceta rostratae*, *C. vesicariae*, *C. elatae*), очеретяні (*Phragmites australis*), рогузові (*Typheta angustifoliae*, *T. latifoliae*), а також лісові (формація вільхи клейкої) та чагарникові (формація верби попелястої). На межі першої й другої над заплавлених терас (у притерасних зниженнях) сформувались також сфагнові болота, які перебувають на евтрофній і мезотрофній стадіях сукцесійного розвитку (кв. 43, діл. 2; кв. 51, діл. 3; кв. 53, діл. 3; кв. 62 діл. 9). Ці сфагнові болота знаходяться за південною межею природного ареалу, тому є рідкісними для лісостепової зони й потребують охорони. Нижче наводимо коротку характеристику декількох боліт, розташованих на надзаплавних терасах долини Псла.

У північно-західній окраїні Рибного озера (кв. 43) розташоване трав'яне болото, представлене угрупованнями очерету звичайного, рогузу вузьколистого, лепешняка великого, осок високої, несправжньоосмикавцевої, дернистої. Поміж домінуючих видів зростають хвощ річковий, щавель прибережний, вовконіг європейський, гірчак земноводний, зніт болотний, вербозілля звичайне, омег водяний тощо. На сухіших ділянках багато кунічника сіруватого, череди трироздільної, плакуна верболистого, ситника скупченого, сідача конопляного, півників болотних тощо. На невеликих, постійно обводнених, ділянках панують ряски мала та триборозенчаста, жабурник звичайний, рідше – латаття біле. По болоту трапляються невеликі куртини верб попелястої, тритичинкової, п'ятитичинкової, розмаринолистої. Облямовує болото в західній окраїні вологий березняк, у якому поширені з чагарників крушина ламка, ліщина, малина, із трав'янистих рослин – молінія голуба, щучник дернистий, осока бліда, дріоптерис шартрський, плаун булавовидний, перстач прямостоячий, вербозілля звичайне та ін.

Рослинність окраїни болота в кварталі 62 представлена угрупованнями верб попелястої, тритичинкової, п'ятитичинкової. До домінуючих видів подекуди домішуються верба вушка та крушина ламка. Із трав'янистих рослин тут поширені осоки дерниста, висока, теліптерис болотний, хвощ річковий, лепешняк великий, рогіз широколистий, очерет звичайний, плакун верболистий, вех широколистий, паслін солодко-гіркий, зніт болотний тощо. Панівним на болоті є угруповання очерету звичайного, серед трав'яного покриву якого трапляються локуси лепешняка великого, схеноплекта озерного, хвоща річкового, на відкритих водних плесах – рясок малої та триборозенчастої, водяної сосонки ланцетолистої, жабурника звичайного

тощо. Посередині цього болота біля ділянки відкритої води відбувається процес формування сфагнової сплавини (проективне покриття сфагнових мохів досягає 75–80%). Тут зростають із деревних рослин береза пухнаста, крушина ламка, верба розмаринолиста, із трав'янистих – осоки пухнастоплода, багнова, сірувата, бобівник трилистий, теліптерис болотний тощо, а також комахоїдна рослина – росичка круглолиста.

Сфагнове болото у кварталі 51 (ділянка 3) утворилось шляхом заростання озера від його центральної частини. З країв сплавина оточена водою. Трав'яний покрив формують осоки болотна та пухнастоплода, теліптерис болотний, щитник гребенястий, росичка круглолиста тощо. На болоті зустрічаються пригнічені деревця берези пухнастої. Дане болото, як і попереднє сфагнове болото, перебувають на завершальній евтрофній і мезотрофній стадіях сукцесійного розвитку. На них зростають три види раритетних рослин – осока багнова, росичка круглолиста та щитник гребенястий, занесені до Червоного списку Сумської області.

Водна рослинність поширена по руслу Псла, в озерах і старицях заплави та в озерах на надзаплавних терасах. Справжню водну рослинність представляють угруповання куширу темно-зеленого (*Ceratophylleta demersi*), рясок малої й триборозенчастої (*Lemneta minoris*, *l. trisulcae*), спіродели багатокореневої (*Spirodeleta polyrhizae*), латаття білого та сніжно-білого (*Nymphaeeta albae*, *N. candidae*), глечиків жовтих (*Nuphareta luteae*), рдесника гребінчастого (*Potamogeneta pectinati*), жабурника звичайного (*Hydrochareta morsus-ranae*), водяного різака алоеvidного (*Stratioteta aloiditis*), повітряно-водну – угруповання очерету звичайного (*Phragmiteta australis*), рогузів вузьколистого та широколистого (*Typheta angustifoliae*, *T. latifoliae*), лепешняка великого (*Glycerieta maximae*), осоки побережної (*Cariceta ripariae*), лепехи звичайної (*Acoreta calami*), стрілолисту стрілолистого (*Sagittarieta sagittifoliae*), їжачої голівки прямої (*Sparganieta erecti*) тощо.

Висновки

1. Ворожбянський ландшафтний заказник репрезентує характерні для долини середньої річки Лівобережного Лісостепу України фітоценози лісової, чагарникової, лучної, болотної та водної рослинності. На його території поширені заплавні та материкові справжні, болотисті й торф'яністі луки; соснові, дубово-соснові, березові та чисті дубові ліси надзаплавних терас; заплавні діброви, вільхові, тополеві та вербові ліси; евтрофні трав'яні, чагарникові та лісові (вільхові) болота; чагарникові вербники.

2. Тут знаходяться під охороною угруповання латаття білого й сніжно-білого, глечиків жовтих, занесені до Зеленої книги України, та рідкісні для лісостепу сфагнові болота, що знаходяться за південною межею ареалу.

3. Видове різноманіття судинних рослин заказника представлене 497 видами, які відносяться до 289 родів, 89 родин, 6 класів, 5 відділів, серед яких 479 видів Покритонасінних, 2 види Плауноподібних, 4 види Хвощеподібних, 9 – Папоротеподібних і 2 види Голонасінних. У опублікованих раніше працях для даної території наводилось лише 53 види. 53,93% видового складу відноситься до 10 провідних родин (Айстрові, Злакові, Бобові, Осокові, Розові, Губоцвіті, Гвоздичні, Ранникові, Зонтичні, Жовтецеві).

4. На території заказника зростає 30 видів раритетних рослин, із них 12 видів занесені до Червоної книги України – плаун колючий (*Lycopodium annotinum*), лілія лісова (*Lilium martagon*), змієголовник Рюйша (*Dracocephalum ruyschiana*), любка зеленоквіткова (*Platanthera chlorantha*), любка дволиста (*P. bifolia*), пальчатокорінник Фукса (*Dactylorhiza fuchsia*), пальчатокорінник м'ясочервоний (*D. incarnata*), коручка чемерниковидна (*Epipactis helleborine*), зозулині сльози яйцеподібні (*Listera ovata*), гніздівка звичайна (*Neottia nidus-avis*), тюльпан дібровний (*Tulipa quercetorum*), сон розкритий (*Pulsatilla patens*); 18 видів занесені до Червоного списку Сумської області – плаун булавовидний (*Lycopodium clavatum*), страусове перо звичайне (*Matteuccia struthiopteris*), щитник гребенястий (*Dryopteris cristata*), фегоптерис з'єднуючий (*Phegopteris connectilis*), яловець звичайний (*Juniperus communis*), осока багнова (*Carex limosa*), осока ячменевидна (*C. hordeistichos*), котячі лапки дводомні (*Antennaria dioica*), гвоздика Ївги (*Dianthus eugeniae*), росичка круглолиста (*Drosera rotundifolia*), синюха голуба (*Polemonium caeruleum*), дзвоники оленячі (*Campanula cervicaria*), півники угорські (*Iris hungarica*), суховершки великоквіткові (*Prunella grandiflora*), наперстянка великоцвіта (*Digitalis purpurea*), волошка сумська (*Centaurea sumensis*), латаття біле (*Nymphaea alba*), латаття сніжно-біле (*N. candida*).

5. Популяції раритетних видів рослин малочисельні й потребують відтворення природних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атлас Сумської області – К.: Укргеодезкартографія, 1995. – 24 с.
2. Афанасьєв Д.Я. Рослинність УРСР. Природні луки. – К. : Наук. думка, 1968. – 254 с.
3. Байрак О.М. Конспект флори Лівобережного Придніпров'я. Судинні рослини. – Полтава : Верстка, 1997. – 164 с.
4. Бродіс Є.М., Бачурина Г.Ф. Рослинність УРСР. Болота. – К. : Наук. думка, 1969. – 241 с.
5. Геоботанічне районування Української РСР / Т. Л. Андрієнко, Г. І. Білик, Є. М. Бродіс та ін. – К.: Наук. думка, 1977. – 302 с.
6. Гончаренко І.В. Аналіз рослинного покриву Північно-східного Лісостепу України. – К. : Фітосоціоцентр, 2003. – 203 с.
7. Залесский К.М. Первые сведения о флоре Сумского уезда Харьковской губернии: Список растений, собранных и наблюдаемых в Сумском, отчасти Лебединском и Ахтырском уездах // Труды общества испытателей природы Харьковского ун-та. – Харьков : Харьков. ун-т, 1914. – Т. 47, вып. 1. – С. 101–147.
8. Зелена книга України / Під заг. ред. члена-кор. НАН України Я.П. Дідуха – К.: Альтерпрес, 2009. – 448 с.
9. Ковтун В.А. Редкие и исчезающие растения в окрестностях г. Сумы // Материалы Сумской областной науч.-практ. конф. «Проблемы исследования рационального использования природных ресурсов Сумщины и их изучение в школе» (г. Сумы, 13–14 ноября 1990 г.). Часть 1. – Сумы, 1990. – С. 37–41.
10. Ковтун В.А. Дикоростуча флора покритонасінних і вищих спорових рослин околиць Сум та її охорона // Лікарські та рідкісні рослини Сумської області (ресурси, використання та охорона). – Суми, 1994. – С. 48–53.
11. Литвиненко І.Н. Лучна рослинність заплави р. Псла (в межах верхньої і середньої течії річки) // Наукові записки Сумського державного педінституту. Біол. серія. – 1957. – Т. 7, вип. 1. – С. 85–137.
12. Мринський О.П. Географічний аналіз флори Лівобережного Лісостепу України // Укр. ботан. журн. – 1969. – Т. 26, № 2. – С. 30–35.
13. Мринский О.П. Ботанико-географический очерк Левобережной Лесостепи Украины: Автореф. дис. ... канд. биол. наук. – Киев, 1971. – 32 с.
14. Нешатаев Б.Н., Корнус А.А., Шульга В.П. Региональные природно-территориальные комплексы Сумского Приднепровья // Экология і раціональне природокористування: Наукові записи Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка. – Суми, 2005. – С. 10 – 31.
- 15.

Определитель высших растений Украины / Д.Н. Доброчаева, М.И. Котов, Ю.Н. Прокудин и др. – К.: Наук. думка, 1987. – 548 с. 16. Природа Украинской ССР. Ландшафты и физико-географическое районирование / А.М. Маринич, В.М. Пашенко, П.Г. Тищенко. – К.: Наук. думка, 1985. – 224 с. 17. Продромус растительности Украины / Ю.Р. Шеляг-Сосонко, Я.П. Дидух, Д.В. Дубина и др. – К.: Наук. думка, 1991. – 272 с. 18. Прядко О.І., Панченко С.М., Оніщенко В.А., Карпенко К.К. Рідкісне в рослинному світі Сумщини // Заповідні скарби Сумщини / За заг. ред. Т.Л. Андрієнко. – Суми : Джерело, 2001. – С. 37–54. 19. Рослини, занесені до Червоної книги України, що виявлені на території Сумської області / К.К. Карпенко., О.С. Родінка., А.П. Вакал, С.М. Панченко // Стан природного середовища та проблеми його охорони на Сумщині. Кн. 5. – Суми : Джерело, 2001. – С. 7–43. 20. Рослини, занесені до Червоного списку Сумської області / О.С. Родінка, К.К. Карпенко, А.П. Вакал, І.В. Гончаренко // Стан природного середовища та проблеми його охорони на Сумщині. Кн. 6. Ч. 1. – Суми : ПП М. Д. Вінниченко, 2004. – 122 с. 21. Рослинність УРСР. Ліси. – К.: Наук. думка, 1971. – 459 с. 22. Сумська область: Географічний атлас. – К.: Мапа, 2006. – С. 8. 23. Флора УРСР. 2-е вид. Т. I. – К. : Вид-во АН УРСР, 1938. – 107 с. 24. Флора УРСР. 2-е вид. Т. III. – К. : Вид-во АН УРСР, 1950. – 217 с. 25. Флора УРСР. 2-е вид. Т. VIII. – К. : Вид-во АН УРСР, 1957. – 276 с. 26. Червона книга України. Рослинний світ / Під ред. члена-кореспонд. НАН України Я.П. Дідуха. – К. : Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с. 27. Шеляг-Сосонко Ю.Р. Дубові ліси других терас річок лісостепової зони України // Укр. ботан. журн. – 1971. – Т. 28, № 2. – С. 186 – 191. 28. Mosyakin S.L., Fedoronchuk M.M. Vascular plants of Ukraine a nomenclatural checklist / Editor S.L. Mosyakin // M.G. Kholodny Institute of Botany. – Kiev, 1999. – 234 p.

РЕЗЮМЕ

К.К. Карпенко, А.П. Вакал, А.С. Родінка. Фиторазнообразие Ворожбянского ландшафтного заказника (Сумская область, Украина).

Приведена информация о растительности Ворожбянского ландшафтного заказника, о 497 видах из 287 родов, 89 семейств, 6 классов, 5 отделов сосудистых растений с его территории, о 30 видах раритетных: 12 – занесены в Красную книгу Украины (України) (*Lycopodium annotinum*, *Lilium martagon*, *Dracocephalum ruyschiana*, *Platanthera chlorantha*, *P. bifolia*, *Dactylorhiza fuchsii*, *D. incarnata*, *Epipactis helleborine*, *Listera ovata*, *Neottia nidus-avis*, *Tulipa quercetorum*, *Pulsatilla patens*), 18 – в Красный список Сумской области (*Lycopodium clavatum*, *Matteuccia struthiopteris*, *Dryopteris cristata*, *Carex limosa*, *C. hordeistichos*, *Antennaria dioica*, *Drosera rotundifolia*, *Polemonium caeruleum*, *Campanula cervicaria*, *Iris hungarica*, *Prunella grandiflora*, *Digitalis purpurea*, *Centaurea sumensis* и др.). Сообщества *Nymphaeeta albae*, *N. candidae*, *Nupharetta luteae* занесены в Зеленую книгу Украины.

Ключевые слова: растительность, сосудистые растения, раритетные виды, заказник, Сумская область, Украина.

SUMMARY

K.K. Karpenko, A.P. Vakal, O.S. Rodinka. The Fitodiversity Vorobjbyansky landscape reserve (Sumy Region, Ukraine).

The information about vegetation and 497 species of vascular plants from the territory Vorobjbyansky landscape reserve (Sumy region, Ukraine). Among them, there are 12 species included in the Red Data Book of Ukraine (*Lycopodium annotinum*, *Lilium martagon*, *Dracocephalum ruyschiana*, *Platanthera chlorantha*, *P. bifolia*, *Dactylorhiza fuchsii*, *D. incarnata*, *Epipactis helleborine*, *Listera ovata*, *Neottia nidus-avis*, *Pulsatilla patens*, *Tulipa quercetorum*), 18 species from the list of rare species of Sumy Region (*Lycopodium clavatum*, *Dryopteris cristata*, *Drosera rotundifolia* at al.). Three community from the Green Data Book of Ukraine was also revealed (*Nymphaeeta albae*, *N. candidae*, *Nupharetta luteae*).

Key words: vegetation, vascular plants, rare species, reserve, Sumy region, Ukraine.